УДК 006.44:025.3

ИЗЈАВА О МЕЂУНАРОДНИМ КАТАЛОШКИМ НАЧЕЛИМА

Нацрт прихваћен на Првом IFLA-ином састанку стручњака
за израду Међународног каталошког правилника
Франкфурт, Немачка, 2003.[1]

Увод

Међународна конференција о каталошким начелима, одржана 1961. године, одобрила је Изјаву о начелима познату под називом Париска начела. Њен циљ да послужи као основа за међународну стандардизацију каталогизације био је постигнут: већина каталошких правилника који су од тада развијени широм света следили су Начела у потпуности или у највећој могућој мери.

После више од четрдесет година, потреба за заједничким скупом међународних каталошких начела постала је чак још снажнија, пошто каталогизатори и њихови корисници широм света користе онлајн јавне каталоге (OPAC – *Online Public Access Catalogue*). Сада на почетку 21. века IFLA настоји да прилагоди Париска начела циљевима који би били применљиви за онлајн каталоге и шире. Први од циљева јесте да се изради каталог који би одговарао корисницима.

[1] Текст преузет са следеће web адресе: http://www.ddb.de/news/pdf/ststement_draft.pdf. Ауторска права јавно доступна. – *Прим. прев.*

Ова нова начела замењују и проширују Париска начела, тако што укључују све врсте грађе, а не само текстуалну грађу, као и тако што укључују све аспекте библиографских и нормативних записа који се користе у библиотечким каталозима, а не само избор и облик одредница каталошких јединица.

Нацрт начела чине:

1. Опсег,
2. Ентитети, атрибути и односи,
3. Функције каталога,
4. Библиографски опис,
5. Приступне тачке,
6. Нормативни записи,
7. Основе за претраживање.

Нова Начела изграђена су на основама великих светских каталошких традиција[2], као и на концептуалним моделима IFLA-иних докумената „Функционални захтеви за библиографске записе“ (FRBR – *Functional Requirements for Bibliographic Records*) и „Функционални захтеви и нумерисање нормативних записа (FRANAR - *Functional Requirements and Numbering for Authority Records)* који проширују Париска начела на предметну каталогизацију.

Надамо се да ће ова начела повећати међународно заједничко коришћење библиографских и нормативних података и водити креаторе каталошких правилника у њиховим настојањима да развију и изграде међународни каталошки правилник.

1. Опсег

Намена овде наведених Начела јесте да послужи као водич за развој каталошких правилника. Она су применљива за библиографске и нормативне записе и актуелне библиотечке каталоге. Начела се

[2] Cutter, Charles: Rules for a dictionary catalog. 4th ed., rewritten. Washington, D.C.: Government Printing office, 1904. Ranganathan, S.R.: Heading and canons. Madras, India: S. Viswanathan, 1955, i Lubetzky, Seymour. Principles of Cataloging, Final Report. Phase I: Descriptive Cataloging. Los Angeles, Calif.: University of California, Institute of Library Research, 1969.

такође могу применити и у изради библиографија и база података које креирају библиотеке, архиви, музеји и друге организације.

Њихов циљ јесте да обезбеде конзистентан приступ за дескриптивну и предметну каталогизацију библиографских извора свих врста.

Највише начело у изградњи каталошких правилника мора да буде погодност коришћења за кориснике каталога.

2. Ентитети, атрибути и односи

2.1 Ентитети у библиографским записима

При изради библиографских записа потребно је да се размотре следећи ентитети који обухватају производе интелектуалног или уметничког напора:
Дело
Израз
Појавни облик
Јединица грађе[3].

2.1.1. Библиографски записи би обично требало да одражавају појавне облике. Појавни облици могу да обухватају колекције, индивидуална дела или саставне делове једног дела. Појавни облици се појављују у једном или више физичких делова. Углавном је потребно креирати засебан библиографски запис за сваки физички формат (појавни облик).

2.2. Ентитети у нормативним записима

Нормативни записи би требало да документују контролисане облике имена, личних имена и породичних имена, колективних тела[4] и предметних одредница. Ентитети који служе као предметне одреднице дела укључују:
Дело,
Израз, Појавни облик,

[3] Дело, израз, појавни облик и јединица грађе налазе се у првој групи ентитета описаних у моделу FRBR/FRANAR.

[4] Лична и породична имена и колективна тела налазе се у другој групи ентитета описаних у моделу FRBR/FRANAR.

Јединицу грађе,
Лично име,
Породично име,
Колективно тело,
Појам,
Објекат,
Догађај,
Место[5].

2.3. Атрибути
Атрибути који идентификују сваки појединн ентитет требало би да се користе као елементи података у библиографским и нормативним записима.

2.4. Односи
Библиографски значајне односе међу ентитетима требало би идентификовати у каталогу.

3. Функције каталога
Функције каталога треба да омогуће кориснику[6]:

3.1 да пронађе библиографске изворе у колекцији (реалној или виртуелној) као резултат претраживања коришћењем атрибута или односа извора:

3.1.1 да лоцира појединачни извор,
3.1.2 да лоцира скуп извора који представљају:
све изворе који припадају истом делу,
све изворе који припадају истом изразу,
све изворе који припадају истом појавном облику,
сва дела и изразе одређене особе, породице или колективног тела,

[5] Појам, објекат, догађај и место налазе се у трећој групи ентитета описаних у моделу FRBR/FRANAR. – [Напомена: У будућности могу да буду идентификовани и нови додатни ентитети, као на пример Заштитни знак, Идентификатори, итд., у моделу FRANAR. (Ажурирати ако буде потребно после објављивања коначног извештаја FRANAR)].

[6] 3.1-3.5 заснивају се на следећем делу: Svenonius, Elaine: The Intellectual Foundation of Information Organization. Camrbidge, MA: MIT Press, 2000. ISBN 0-262-19433-3

све изворе о датом предмету,
све изворе дефинисане другим критеријумима (као што су језик, земља издавања, година издавања, физички формат, итд.), обично као секундарно ограничење резултата претраживања.
Подразумева се да због економских ограничења неки библиотечки каталози неће садржавати библиографске записе за саставне делове дела или за индивидуална дела унутар једног дела.

3.2 да идентификује библиографски извор или посредника (то јест да потврди да ентитет описан у запису одговара траженом ентитету или да направи разлику између два или више ентитета са сличним карактеристикама);

3.3. да одабере библиографски извор који одговара потребама корисника (то јест да одабере извор који задовољава корисничке захтеве у погледу садржаја, физичког формата, итд., или да одбаци извор који не одговара потребама корисника);

3.4. да набави или добије приступ описаној јединици (то јест да обезбеди информацију која ће кориснику омогућити да набави јединицу путем куповине, позајмице, итд., или да електронским путем приступи јединици кроз онлајн везу ка удаљеном рачунару); или да набави или добије приступ нормативном или библиографском запису;

3.5 да се креће кроз каталог (то јест кроз логичан распоред библиографских информација и приказ једноставних начина кретања међу њима, укључујући приказ односа између дела, израза, појавних облика и јединица).

4. Библиографски опис

4.1 Описни део библиографског записа требало би да буде заснован на међународно договореном стандарду[7].

[7] За библиотечку заједницу стандарди су Међународни стандардни библиографкси описи (ISBDs - *International Standard Bibliographic Descriptions*).

4.2 Описи могу да буду израђени на **више нивоа потпуности**, у зависности од сврхе каталога или библиографске датотеке.

5. Приступне тачке

5.1 Опште

Приступне тачке за проналажење библиографских и нормативних записа морају да буду формулисане у складу са општим начелима (види 1. Опсег). Оне могу да буду контролисане и неконтролисане.

Неконтролисане приступне тачке могу да укључују и такве ствари као што су стварни наслов преузет са појавног облика или кључне речи које се додају или су преузете из било ког дела библиографског записа.

Контролисане тачке приступа обезбеђују конзистентност која је потребна за лоцирање скупова извора и морају да буду нормиране у складу са стандардом. Нормирани облици (који се називају и „усвојеним одредницама“) треба да буду записани у нормативним записима, уз њихове неусвојене или варијантне облике који се користе као упутнице.

5.1.1 Избор приступних тачака

5.1.1.1 Уврстити као приступне тачке уз **библиографски запис** и стварне наслове дела и израза (контролисаних) и стварне наслове појавних облика (обично неконтролисаних) и контролисане облике имена/назива креатора дела.

У случају када је колективно тело креатор, избор приступне тачке ограничен је на дела која су по својој природи нужно израз колективног мишљења или активности колективног тела, иако их је потписала особа у својству службеника колективног тела, или кад текст стварног наслова заједно са самом природом дела јасно упућује на то да је колективно тело заједнички одговорно за садржај дела.

Додатно обезбедити приступне тачке за библиографске записе за контролисане облике за имена других особа и породица, за називе колективних тела и предметне

одреднице за које се сматра да су значајне за проналажење, идентификацију и избор описаних библиографских извора.

5.1.1.2 Уврстити као приступне тачке **нормативном запису** усвојени облик имена за ентитет, као и неусвојене облике имена. Додатни приступи могу да буду изграђени и за сродна имена.

5.1.2 Усвојене одреднице

Усвојена одредница ентитета требало би да буде име које на конзистентан начин идентификује ентитет, било у облику у којем се углавном јавља на појавним облицима или у облику који представља опште прихваћено име које одговара корисницима каталога (то јест, „уобичајено име“).

Ако је потребно треба додати и друга идентификациона обележја како би се разликовали ентитети истог имена.

5.1.3 Језик

Када се имена изражавају на више језика, предност би требало да буде дата одредници заснованој на информацијама пронађеним на појавном облику израза писаним изворним језиком и писмом; али ако се изворно писмо и језик не користе регуларно у каталогу, одредница може да буде заснована и на облицима пронађеним на појавним облицима или у приручницима писаним једним од језика и писама који највише одговарају корисницима каталога.

Требало би обезбедити приступ облику писаном изворним језиком и писмом када год је то могуће, или помоћу усвојене одреднице или упутнице. Ако су пожељне транслитерације, требало би следити међународни стандард за конверзију писма.

5.2 Облици личних имена

5.2.1 Када се лично име састоји од неколико речи, избор редалице требало би да буде усклађен са правилима земље чији је та особа грађанин, или

5.2.2 када није могуће одредити земљу које је особа грађанин, избор редалице треба да буде усклађен са уобичајеном употребом у земљи у којој особа претежно борави, или
5.2.3 ако није могуће утврдити у којој земљи особа претежно борави, избор редалице требало би да следи уобичајену употребу на језику којим се особа углавном служи, и то онако како се појављује на појавним облицима или у општим референсним изворима.

5.3 Облици породичних имена

5.3.1 Када се породично име састоји од неколико речи, избор редалице требало би ускладити са правилима земље с којом је та породица највише повезана, или
5.3.2 Ако није могуће одредити са којом земљом је та породица највише повезана, избор редалице требало би да следи уобичајену употребу на језику са којим се породица углавном служи, и то онако како се појављује на појавним облицима или у општим референсним изворима.

5.4 Облици назива колективних тела

5.4.1 За политичко-територијалне јединице, усвојена одредница требало би да садржи и садашњи облик назива територијалне јединице писан језиком и писмом које највише одговара потребама корисника каталога.
5.4.2 Ако се колективно тело у различитим периодима користило различитим називима који не могу да се сматрају мањим променама назива, свака значајна промена назива требало би да се сматра новим ентитетом, и због тога је потребно повезати одговарајуће нормативне записе за сваки појединi ентитет са унакрсним упутницама „види и“(ранији/ каснији назив).

5.5 Облици јединствених стварних наслова

Јединствени стварни наслов може да стоји сам или да буде комбинација име/стварни наслов или стварни наслов са додатним

идентификационим елементима, као што су назив колективног тела, место, језик, датум, итд.

5.5.1 Јединствени стварни наслов требало би да буде изворни стварни наслов или стварни наслов који се најчешће јавља на појавним облицима дела. Под одређеним дефинисаним условима уместо јединственог стварног наслова као основе за усвојену доредницу може се користити и уобичајени стварни наслов на језику и писму каталога.

6. Нормативни записи

6.1 Нормативни записи требало би да буду изграђени тако да контролишу усвојене облике имена и упутнице који се користе као приступне тачке за ентитете као што су особе, породице, колективна тела, дела, изрази, појавни облици, јединице грађе, појмови, објекти, догађаји и места.

6.2 Ако се особе, породице или колективна тела служе са више варијантних имена/назива или са неусвојеним облицима имена/назива, за усвојену одредницу сваке појединe особе требало би одабрати једно име/назив или један облик имена/назива. Ако за једно дело постоји више варијантних стварних наслова, један стварни наслов требало би да буде одабран као јединствени стварни наслов.

7. Основе за претраживање

7.1 Претраживање и проналажење

Приступне тачке представљају елементе библиографских записа који обезбеђују поуздано проналажење библиографских и нормативних записа и са њима повезане библиографске јединице и ограничавање резултата претраживања.

7.1.1 Средства за претраживање

Претраживање и проналажење имена, стварних наслова и предметних одредница требало би да буде омогућено помоћу доступних средстава у одређеном библиотечком каталогу или

библиографској датотеци, на пример помоћу пуног облика имена, кључних речи, фраза, скраћења, итд.

7.1.2 Неопходне приступне тачке за библиографске записе су оне које су засноване на главним атрибутима и односима појединих ентитета у библиографском или нормативном запису.

7.1.2.1 Неопходне приступне тачке **за библиографске записе** укључују:
име аутора или првоименованог аутора када ја наведено више имена
главни стварни наслов или његову замену за појавни облик
годину (године) издавања или објављивања
јединствени стварни наслов за дело/израз
предметне одреднице, предметне ознаке
класификационе бројеве
стандардне бројеве, идентификаторе, „кључне наслове“ за описани ентитет.

7.1.2.2 Неопходне приступне тачке за **нормативне записе** укључују:
усвојено име или стварни наслов ентитета
неусвојене облике имена или стварних наслова ентитета.

7.1.3 Додатне приступне тачке
Атрибути из других поља библиографског описа или нормативног записа могу да послуже као опционе приступне тачке или као средства за избор или ограничавање када је пронађен велики број записа. Такви атрибути у библиографским записима укључују, али нису ограничени на:
имена осталих аутора, осим првог,
имена извођача или особа, породица или називе колективних тела чије улоге нису улоге аутора,
упоредне стварне наслове, стварне наслове над текстом, итд.,

јединствени стварни наслов за издавачку целину,
идентификаторе библиографских записа,
језик,
земљу издавања,
физички медијум.
Такви атрибути у нормативним записима укључују, али нису ограничени на:
имена или стварне наслове сродних ентитета,
идентификаторе нормативних записа.

додатак

ЦИЉЕВИ ЗА ИЗРАДУ КАТАЛОШКОГ ПРАВИЛНИКА

Постоји више циљева који усмеравају израду каталошких правилника[8]. Први циљ јесте погодност каталога за кориснике.

* *Погодност каталога за корисника*. Одлуке које се доносе приликом израде описа и контролисаних облика имена за приступ требало би да узму у обзир корисника.
* *Општа употреба*. Нормирани речник који се користи у описима и приступу требало би да буде у складу са речником већине корисника.
* *Приказивање.* Ентитети у описима и контролисаним облицима имена за приступ требало би да буду засновани на начину како се ентитети сами описују.
* *Тачност*. Описани ентитет требало би да буде верно приказан.
* *Довољност и нужност*. Требало би укључити само оне елементе описа и контролисаних облика имена за приступ који су потребни како би се задовољили поступци корисника и оне који су битни за јединствену идентификацију ентитета.
* *Значај*. Елементи би требало да буду библиографски значајни.
* *Економичност*. Када постоје алтернативни начини постизања циља, предност би требало да буде дата оном који унапређује економичност (то јест оном који омогућује најмањи трошак и најједноставнији приступ).
* *Стандардизација*. Описи и израда приступних тачака требало би да буду стандардизовани у највећем могућем обиму и највећој мери. Тиме се обезбеђује већа конзистентност која за себе повећава могућност узајамног рада на библиографским и нормативним записима.
* *Интеграција*. Описи свих врста грађе и контролисаних облика имена ентитета требало би да буду засновани на заједничком скупу правила у највећем могућем обиму.

[8] Засновано на библиографској литератури, посебно оној Ранганатановој и Лајбницовој, описаној у књизи: Svenonious, Elaine: The intellectual foundation of information organization. Cambridge, MA: MIT Press, 2000. Str. 68.

Правила у каталошком правилнику требало би да буду:

** одбрањива и ограничена.*

Познато је да у неким случајевима наведени циљеви могу да буду контрадикторни, те је због тога потребно одабрати одбрањиво и практично решење.

[У односу на предметни тезаурус могу се применити и други циљеви који, међутим, још нису укључени у ову изјаву.]

ГЛОСАР

Глосар садржи термине који се у Изјави о међународним каталошким начелима користе у посебном значењу (то јест, они нису уобичајене дефиниције преузете из речника).

Атрибут – карактеристика ентитета; атрибут може да буде својствен само ентитету или може да му буде наметнут споља. [Извор: FRBR]

Аутор – стваралац одговоран за интелектуални или уметнички садржај текстуалног дела. [Извор: IME ICC]
Види и Посредник, Стваралац

Библиографски извор – појавни облик или јединица грађе.

Библиографска јединица
Види Појавни облик

Библиографски опис – скуп библиографских података који бележе и идентификују библиографски извор. [Извор: ISBD(CR)]

Библиографски запис – скуп елемената података који описују и обезбеђују приступ појавним облицима и идентификују сродна дела и изразе. [Извор: IME ICC]

Дело – одређена интелектуална или уметничка креација (тј. интелектуални или уметнички садржај). [Извор: FRANAR, FRBR, прерађен у IME ICC]

Дескриптивна каталогизација – део каталогизације који обезбеђује и описне податке и приступне тачке које нису предметне одреднице. [Извор: IME ICC]
Види и Предметна каталогизација

Догађај – деловање или појава. [Извор: FRANAR, FRBR]

Физички формат (атрибут оригиналних или сурогатних појавних облика) – носилац или медијум у или на којем је забележен израз записаног дела (нпр. књига, CD, MP3, видео касета, DVD, микрофилм, дигитална датотека, географска карта, глобус, партитура, итд.). [Извор: IME ICC]
Име – знак или група речи и/или знакова по којима је ентитет познат; укључује речи/знакове који означавају особу, породицу, колективно тело, предмет, појам, догађај или место, као и наслов дела, израза, појавног облика или јединице грађе. [Извор: FRBR, прерађен у FRANAR]
Види и Контролисани облик имена

Израз – интелектуална или уметничка реализација дела. [Извор: FRANAR, FRBR]

Јединица грађе – појединачни примерак појавног облика. [Извор: FRANAR, FRBR]

Јединствени стварни наслов – 1. Посебан наслов којим се дело или израз могу идентификовати за каталошке потребе. Примери су колективни наслови или конвенционални наслови који се користе за колокацију, облици одредница који се користе у организацији приказа, јединствени наслови који се користе да би се направила разлика између дела са истим насловом. [Извор: прерађено из AACR2]. 2. Контролисани облик којим се варијантни наслови различитих појавних облика дела, са или без аутора, повезују или групишу заједно за потребе претраживања и приступа. [Извор: GARR]

Кључни наслов – јединствени назив који је Мрежа ISSN доделила континуираном извору и који је неодвојиво повезан са ISSN бројем. Кључни наслов може да буде исти као и главни стварни наслов или, како би постигао јединственост, он може да буде изграђен тако да се главном стварном наслову додају идентификациони и/

или квалификациони елементи као што су називи издавача, место издавања, податак о издању, итд. (види и ISSN приручник). [Извор: ISBD(CR)]

Колекција – 1. Скуп два или више дела која су спојена или објављена заједно. 2. Скуп библиографских јединица које чува или их је створила одређена институција. [Извор IME ICC]

Колективно тело – установа или група особа и/или установа које се идентификују према одређеном имену и које делују или могу да делују као целина. [Извор: прерађено из FRANAR, FRBR]

Контролисани облик имена – усвојени и неусвојени облици имена који се дају ентитетима, обликовани у складу са скупом правила и забележени у нормативном запису, како би се обезбедио приступ библиографским и нормативним записима (понекад се називају и контролисаним одредницама, усвојеним одредницама или неусвојеним одредницама). [Извор: IME ICC]

Место – локација. [Извор: FRBR]

Нормативни запис – запис у нормативној датотеци за који је као организациони елемент усвојена одредница за неки ентитет (посредник, дело/израз, или предмет) како га је установила одговорна каталошка служба. [Извор: IME ICC]
Види и Приступна тачка, Усвојена одредница, Контролисани облик имена/назива.

Одредница
Види Приступна тачка

Особа – појединац или персона коју је установио или усвојио појединац или група. [Извор: FRBR, прерађен у FRANAR]

Појам – апстрактна замисао или идеја. [Извор: FRANAR, FRBR]

Појавни облик – физичко остварење израза дела. [Извор: FRANAR, FRBR]

Породица – две или више особа које су повезане рођењем, браком, усвајањем или сличним законским статусом. [Извор: FRANAR, прерађен у IME ICC]

Посредник – особа (аутор, издавач, вајар, уредник, режисер, итд.) или група (установа, корпорација, библиотека, оркестар, држава, федерација, итд.) или уређај (уређај за снимање, програм за аутоматско превођење софтвера, итд.) који имају неку улогу у животном циклусу извора. [Извор: DCMI Agents Working Group, радна дефиниција].
Види и Аутор, Стваралац.

Предмет – материјална ствар. [Извор: FRBR]

Предметна каталогизација – део каталогизације који обезбеђује предметне одреднице/термине и/или класификационе ознаке. [Извор: IME ICC]
Види и Дескриптивна каталогизација
Приступна тачка – име, назив, термин, код, итд. под којим ће бити пронађен библиографски или нормативни запис.

Стваралац – ентитет одговоран за интелектуални или уметнички садржај дела.
Види и Аутор, Посредник

Усвојена одредница – јединствена приступна тачка за ентитет. [Извор: IME ICC]
Види и Приступна тачка, Нормативни запис, Контролисани облик имена/назива.

Извори:

AACR2 – *Anglo-American cataloguing rules* – 2nd edition, 2002 revision. – Ottawa: Canadian Library Association; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals; Chicago: American Library Association, 2002-

DCMI Agents Working Group – Dublin Core Metadata Inititative, Agents Working Group [Web stranica, 2003]: http://dublincore.org/groups/agents/ (Радне дефиниције, извештај није завршен).

FRANAR – *Functional requirements and numbering of authority records: a conceptual model – draft 2003*. (Радне дефиниције, извештај није завршен)

FRBR – *Functional requirements for bibliographic records: Final report.*- Munich: Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; в. 19)

GARR – *Guidelines for authority records and references*. 2nd ed., rev. – Munich: Saur, 2001. (IFLA UBCIM publications new series; v. 23)

IME ICC – IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (1st: Frankfurt: 2003), препоруке учесника

ISBD(CR) – *ISBD(CR): International standard bibliographic description for serials and other continuing resources.*- Munich: Saur, 2002. (IFLA UBCIM publications new series; v. 24)

Види и MulDiCat: http://stubito.biblio.etc.tu-bs.de/muldicat/

Са енглеског превела Весна Иљац

ПАЗИТЕ СЕ ПИРОЋАНЦИ

Настају избори општински има две листе једна радикална а једна демократска овде ћу вам изнети каки су радикали. Први одборник радикални је Душан Пешуновић исти се је пре пет година женио и правио свадбени ручак, који ни до данао ми није платио. Иста ми је радикална општина издала Сарлах за шест година али је пошла две године од мене одузела и дала га на новој лицитацији и ако сам ја по уговору направио кујну, балкон, подрум, прозори и врата те су ме тиме оштетили, према томе се види какога су поштења да на сваком кораку гледају да вас преваре и огљачкају то су ти радикали ти исти радикали су ме данао дотерали да се мучим и патим а ако би остали и даље на власти и друге би дотерали до пројачког штапа јер је њихов програм гљачкај варај и владај.

Зато браћо Пироћанци гласајте за демократе.

Живео демократски посланик МИЛАН и демократски кандидат ЏАЏИЋ.

Покрадени и преварени
ЖИВОЈИН ПИРИЋ
бив. закупац Сарлаха

13. Пазите се Пироћанци